

Verslag beeldvormende sessie Rioolproblematiek in het buitengebied

Locatie : Dorpshuis de Beemd in Oud-Alblas
Datum : maandag 9 mei 2022
Tijd : 20:15 – 22:15 uur
Voorzitter : Mirjam Kollenstaart
Genodigden: Raads-, burger- en collegeleden, inwoners, dorpsraden en klankbordgroepen, andere betrokkenen en geïnteresseerden

Wat is de achtergrond van deze beeldvormende sessie?

Op 5 april sprak de commissie Wonen, Werken & Verkeer opiniërend over het raadsvoorstel Voorbereidingsbesluit rioleringsproblematiek. Tijdens de vergadering bleek dat er nog veel vragen leven in de raad over de rioolproblematiek. Daarom heeft de agendacommissie besloten om als gemeenteraad op maandagavond 9 mei een beeldvormende sessie over dit thema te organiseren.

Hoe is dit verslag tot stand gekomen?

Tijdens de beeldvormende sessie is aan vier gesprekstafels het gesprek aangegaan over de rioolproblematiek. Deze gesprekken zijn door de griffie op hoofdlijnen genotuleerd. Het doel van deze verslaglegging is om de verzamelde informatie beschikbaar te maken en houden voor de raad, het college en andere geïnteresseerden. Tijdens de sessie zijn geen raadsbesluiten genomen. Dit document is dus puur informatief, er vallen geen politieke of bestuurlijke conclusies uit te trekken.

Hoe is dit verslag opgebouwd?

Op pagina 2 is de rode draad van de beeldvormende sessie samengevat. Deze samenvatting is gemaakt op basis van de input die de gespreksleiders hebben opgeschreven op de whiteboards tijdens de sessie. Daarbij is de prioritering - die de aanwezigen hebben gegeven door stickers te plakken bij de punten die zij het meest relevant vonden - meegenomen.

Na de samenvatting is op volgorde het gespreksverslag te vinden van de volgende gesprekstafels:

- A. In hoeverre is er sprake van overbelasting van het riool? (blz. 4)
- B. Welke technische oplossingsrichtingen zijn er op korte en lange termijn? (blz. 6)
- C. Welke juridische middelen en risico's heeft de gemeente? (blz. 9)
- D. Hoe groot is de urgentie om nu in te grijpen? Is er nu overbelasting van het riool? En welke andere toekomstige problemen zijn te verwachten? (blz. 11)

Hoe ziet het vervolgproces eruit?

Het is aan de gemeenteraad en/of het college om op basis van dit verslag conclusies te trekken en/of politiek-bestuurlijke actie te ondernemen.

Samenvatting van de beeldvormende sessie

In deze samenvatting wordt een aantal rode draden benoemd. Aangezien de thema's niet strikt gescheiden waren maar op de diverse tafels op natuurlijke wijze voorbij kwamen, wordt in deze samenvatting gekeken naar het overstijgende geheel. In de bijlage op bladzijde 12 van dit verslag kunt u terugvinden wat er letterlijk op de whiteboard-vellen is opgeschreven.

Is er een probleem met het riool in het buitengebied?

De rode draad aan de gesprekstafels is dat er op dit moment met name problemen zijn (qua overbelasting) bij regenval. Bij droog weer is er nu misschien nog geen overlast voor en klachten van inwoners, maar de grens van bepaalde strengen (en van gemalen van het waterschap) is bijna bereikt. Als we doorbouwen zonder in te grijpen hebben we het probleem dat nu alleen speelt bij regen straks wellicht dagelijks, ook bij droogte. De mate van het probleem varieert per gebied, en is onder andere afhankelijk van hoe groot de bouwplans in het betreffende gebied is. Dat betekent namelijk iets voor de verzwarende die de strengte moet aankunnen.

Is het probleem urgent?

Gezien de behoefte aan woningbouw en het vertragende effect van de rioolproblematiek op de bouwopgave is het probleem urgent. De urgentie is afhankelijk van de keuzes die de raad wil maken om op lange termijn in het riool te investeren en op korte termijn ingrepen te doen. Door op korte termijn het riool te ontlasten en/of te stabiliseren hoeven nieuwe woningbouwprojecten minder vertraging op te lopen.

Welke oplossingen zijn er op korte termijn mogelijk?

- De hoeveelheid regenwater die wordt aangeboden terugdringen. Dit kan in elk geval door stimulering, en eventueel ook door juridische middelen (handhaving) in te zetten. Er is immers geen overgangsrecht voor dergelijke gevallen, dus op basis van een afkoppelverordening kan gehandhaafd worden.
- Het gebruik van de pompen optimaliseren. Met een smartpompen systeem kan voorkomen worden dat alle pompen tegelijkertijd werkzaam zijn (waardoor er feitelijk weinig weggepompt wordt maar wel veel stroom verbruikt wordt). Hierop aansluitend is 's nachts pompen een optie om het afvalwater van overdag weg te werken.
- Bufferen in de put is een optie, bijvoorbeeld in combinatie met het 's nachts pompen.
- Maatwerkvoorschriften om het dumpen van afvalwater door bedrijven te beperken.

Bij welke oplossingen bestaan kanttekeningen of hindernissen?

- Het gebruiken van septic tanks wordt als onwenselijk beschouwd. Door af te koppelen van het riool zet je eigenlijk een stap terug in de tijd.
- Het volledig vervangen of opknippen van (delen van) strengen is kostbaar en vergt veel tijd. Denk aan circa 1 miljoen voor 3 km aan riool. Dit zijn lange termijnoplossingen die op korte termijn de spanning tussen bouwen en riooloverlast niet oplossen.
- Een systeem van smartpompen toepassen in een stelsel van vacuüm riolering is ingewikkeld en duur. Dit is dus vooral een oplossing voor systemen met drukriolering.

Welke concrete bestuurlijke acties zijn naar voren gekomen uit de beeldvormende sessie?

- De genoemde korte termijnoplossingen kunnen ingezet worden om de grootste druk op het riool weg te nemen.
- Een primair dilemma lijkt: wil de gemeenteraad klakkeloos doorbouwen (ook als dat overlast bij bewoners tot gevolg heeft) óf wil de raad het rioleringssysteem grondig renoveren waardoor er probleemloos doorgebouwd kan worden? Zo kort door de bocht als dit dilemma tijdens de avond op sommige tafels geschetst is, bleek het

echter niet te zijn. Aan tafel D werd namelijk besproken dat een groot onderzoek naar de strengen (waarbij de rioolcapaciteit in samenhang met de toekomstige bouwplannen onderzocht wordt) inzicht kan geven in welke ingrepen waar nodig zijn om nieuwbouw (of splitsing) ongehinderd door te kunnen laten gaan.

Gespreksverslag tafel A: In hoeverre is er sprake van overbelasting van het riool in de lintbebouwing?

Gespreksdeelnemers:

- Corné Egas (*gespreksleider*)
- Marjolein Teunissen (*verslag*)
- Pieter van de Ark, Ark Installaties
- René Meerkerk, Jongeneel
- Jelle de Jong, Kennis van Pompen
- Verder: inwoners en raadsleden in drie rondes (wisselende samenstelling)

Situatieschets

Kern van de inleidende toelichting van dhr. R. Meerkerk: je kunt het als probleem zien omdat je een probleem krijgt als je hiermee door gaat. Op dit moment functioneert het systeem nog zodanig dat, bij droogte, alles net weggepompt kan worden. De mensen hebben nu nog geen overlast, maar het systeem (van drukriolering) zit aan z'n grens. De pompen doen er veel langer over dan gebruikelijk om alles weg te pompen en er treedt slijtage op. Inwoners aan het eind van een streng merken dit bijvoorbeeld doordat hun wc wel eens borrelt, maar dat leidt nog niet tot veel klachten of echte overlast. Maar bij regen zien we meteen wel overlast. Dan kunnen de pompen het niet aan en staan vloeren snel blank. Als we zonder in te grijpen doorbouwen hebben we het probleem dat nu alleen speelt bij regen straks dagelijks, ook bij droogte.

De situatie verschilt per kern, zowel qua aard als qua oplossingsrichting. Een nadere duiding van de kernen waar problemen verwacht worden als er zonder in te grijpen doorgebouwd wordt:

- *Langerak*: heeft een lange streng, richting Almeide/Tienhoven. De pompen krijgen het daar moeilijk weg. Woningbouw in Langerak zuid heeft geen invloed op de huidige riolen in het lint. Maar we zien wel dat het huidige watergebruik is toegenomen. Het gaat nu nog goed, maar de pompen doen er steeds langer over en er komt een moment dat het straks echt niet meer gaat. In Langerak ligt ook een knooppunt. Vandaar gaat de riolering naar het waterschap, dat gemaal heeft capaciteit genoeg.
- *Goudriaan/Ottoland Oost*: deze kern heeft, naast de bovenstaande problematiek van strengen die de behoefte niet meer aan kunnen, ook te maken met een klein gemaal van het waterschap. Dat gemaal heeft een beperkte capaciteit en dat is een van de oorzaken van de problemen in deze kern. Dat is tevens een lastig probleem voor de gemeente om op te lossen, omdat het waterschap dit op moet lossen.
- *Streefkerk*: heeft hele lange strengen waarbij een streng zelfs is verlengd. Kent dezelfde problematiek als in Langerak, namelijk dat de pompen het nu nog wel weg krijgen. Maar dat er bij meer belasting ook grotere problemen te verwachten zijn.
- *Brandwijkse Dijk*: heeft een lange streng en heeft dezelfde problematiek als Streefkerk en Langerak.
- *Bleskensgraaf*: ook daar is een streng verlengd. En er speelt een beperking op het gemaal van het waterschap (max. 50 kub per uur).
- *Ottoland-West/Molenaarsgraaf*: dit gaat allemaal door één leiding. Ook dit systeem kan het nu net aan, maar zit aan de limiet. We weten of ergens de limiet bereikt is als het regent en er problemen ontstaan. Dus inwoners merken daar met droog weer nu nog niets van, maar met nat weer is er duidelijk overbelasting.
- *Oud-Alblas*: Ook daar werkt het systeem nu nog wel goed, maar aan het einde van de streng brengt het dezelfde problemen. Bijvoorbeeld de uitbreiding van de molen merkten we zelfs al zonder regen. Het systeem zit ook daar aan z'n limiet.

Oorzaken

In het onderzoek dat Kennis van Pompen uitgevoerd heeft, heeft men gekeken naar de huidige capaciteitsproblemen. De diameter is bepalend in combinatie met het wateraanbod. Die verhouding is in kaart gebracht en dan zie je waar de druk het hoog is. En daarna heeft Kennis van Pompen die resultaten gedeeld met de gemeente en Jongeneel & Kwakernaak. Toen bleken de onderzoeksresultaten overeen te komen met de probleemgebieden. Zelfs in droge tijden maken de pompen nu overuren, laat staan dus bij regen.

Het gemengde systeem zorgt nu voor de problemen. Het was bedoeld als een gescheiden stelsel, maar wordt gebruikt als gemengd systeem.

Ook de diameter van de afvoerleiding veroorzaakt het probleem. Die diameter is destijds gekozen voor de boerderijen die er toen gebruik van maakten. Maar nu is het gebruik intensiever en zijn er meer woningen. Als de diameter groter zou zijn, kun je een grotere pomp toepassen en kan er meer verwerkt worden. Nu treedt er veel slijtage op omdat de pompen boven hun capaciteit moeten werken.

Oplossingen

Oplossingen elders in het land: dhr. De Jong van Kennis van Pompen geeft aan dat de problematiek die hier speelt, ook in diverse andere gemeenten met lintbebouwing speelt. Molenlanden is daar niet uniek in. Molenlanden loopt wel voorop in de integrale aanpak. De meeste gemeenten pakken ad hoc een specifiek probleem aan, maar brengen de problemen nog niet gemeente breed in kaart. De bottleneck zit vaak verder naar voren in de streng, maar het levert pas aan het eind van de streng overlast op. Je moet niet alleen achteraan de streng bebouwing tegen houden, maar ook als er in het midden gebouwd wordt, ontstaan er later problemen. Degene die overlast ervaart, is niet altijd de veroorzaker.

Oplossingen voor de problemen zijn bijvoorbeeld langer bufferen en 's nachts wegpompen. Maar dat zijn eigenlijk alleen korte termijn oplossingen. Structurele oplossingen zoals diameter vergroten is een lang en kostbaar project. Hemelwater scheiden van het rioolwater helpt ook zeker op de korte termijn. Maar het pakt niet de basis van het probleem aan, want dat zit in dieper in het systeem zelf.

Dhr. De Jong geeft aan dat de gemeente Molenlanden al bezig is met diverse oplossingen op diverse punten zoals een vacuüm tank toevoegen, deel vacuüm pompen vervangen door drukpompen en pompen slimmer laten werken. Maar ook dit zijn allemaal korte termijn oplossingen en leiden er niet toe dat men probleemloos door kan bouwen. In kleine groepjes huizen bouwen kun je beter managen dan losse huizen naast elkaar bouwen. Bijvoorbeeld de wijk Notenhoeve: dat wordt apart weggepomp en dat komt niet op het bestaande systeem terecht.

Externe oriëntatie kan ook helpen: bijvoorbeeld als in Sliedrecht een wijk met woningen gebouwd moet worden, kan dat voor het waterschap reden zijn om de capaciteit van de zuiveringsinstallatie daar te vergroten. Dat kan indirect ook een gunstig effect op sommige delen van ons gebied hebben.

Tot slot

Eigenlijk draait het om de volgende vraag die de raad moet beantwoorden:

- Wil de raad doorbouwen en klachten over de riolering voor lief nemen of wil de raad eerst de problematiek aanpakken en daarna probleemloos doorbouwen?
- En indien de raad kiest voor het aanpakken van de problematiek zijn de politieke vragen 'hoeveel geld wil je erin stoppen?' en 'wie gaat dat betalen?'

Gespreksverslag tafel B: Welke technische oplossingsrichtingen zijn er op korte en lange termijn?

Gespreksdeelnemers:

- Sanne Zijlstra (*gespreksleider*)
- Arianne van Dijk (*verslag*)
- Jan Stuij, Kwakernaak
- Pim Bosman en Carine Schouten, waterschap Rivierenland
- John den Besten, gemeente Molenlanden
- Verder: inwoners en raadsleden in drie rondes (wisselende samenstelling)

Algemene schets van de situatie van de riolering

Kern van de inleidende toelichting van dhr. den Besten: de riolering waarover vanavond gesproken wordt, gaat over mechanische riolering. Mechanische riolering werkt met pompen. Deze mechanische riolering ligt er in twee varianten: de drukriolering en de vacuümriolering. Het is goed om bij het gesprek de twee varianten te onderscheiden, dit omdat mogelijke oplossingen niet voor beide varianten gelden.

De vacuümriolering is in de jaren '80 aangelegd en afgestemd op het destijds aanwezige aantal woningen. Elke woning extra sindsdien, heeft dus invloed op de capaciteit van dit type riolering.

Een probleem bij de drukriolering is vooral dat de riolering gelegen is in particuliere gronden. Als je dus iets wilt met deze riolering dan heb je toestemming nodig of medewerking van heel veel particulieren.

In totaal liggen er 64 strengen in Molenlanden. Daarvan zijn vijf strengen vacuümriolering, al deze strengen zijn als probleem gedefinieerd. Daarnaast zijn er nog een aantal strengen drukriolering als probleemgebied aangewezen. Verder staan er nog 20 strengen op rood, maar daar zijn de problemen minder urgent, omdat daar minder plannen voor woningbouw zijn.

De riolering gaat gemiddeld 60 jaar mee, op dit moment ligt de riolering er ongeveer 40 jaar, een investering op basis van afschrijving zou dus pas over 20 jaar aan de orde zijn (2040-2045).

Vanuit het bedrijf Kwakernaak licht de heer Stuij toe dat zij het onderhoud van het drukrioolstelsel doen binnen de gemeente Molenlanden. Vanuit de praktijk kan hij vertellen dat het probleem groter is op het moment dat het regent. Dan ontstaan er meer problemen en knelpunten op de riolering. Dit heeft er mee te maken dat er nog steeds hemelwater wordt afgevoerd op het riool. Dat is niet de bedoeling maar het gebeurt nog steeds. Het rioolstelsel is zeker niet ingericht op de extreme regenbuien die toch steeds vaker voorkomen.

Voorheen kon het water, bij een overvolle put, normaal gesproken overstromen naar een naastgelegen watergang. De put lag in de regel op een hoger niveau. In een aantal situaties is door verzakking de put op een lager niveau komen te liggen waardoor het water uit de put niet weg kan en het water uit de watergang juist de put in stroomt.

Oplossingen

De technische oplossingen zijn onder te verdelen in oplossingen op de korte termijn en oplossingen op de lange termijn, waarbij rekening gehouden moet worden met het type riolering (vacuüm of druk).

Vacuümriolering

- Voor de vacuümriolering geldt dat er nagenoeg geen oplossingen zijn, niet op de korte termijn in ieder geval. Op korte termijn kan gedacht worden aan gedeelten van de vacuümriolering vervangen door een drukleiding. Dit is een echter een kostbare aangelegenheid.
- Een structurele (lange termijn) oplossing is het vervangen van de vacuümriolering door een drukriolering. Dit is een zeer kostbare investering, zeker gezien in het licht van het feit dat de riolering nog niet is afgeschreven.

Drukriolering

- Ook bij drukriolering geldt dat de oplossing voor de lange termijn gelegen is in vervanging van de huidige drukriolering is. Compleet vervangen is een rigoureuze maatregel, is een dure investering en complex omdat je met veel particulier eigendom te maken hebt.
 - Qua kosten om te vervangen: het vervangen van een rioolstreng van 3 km kost zeker € 1 miljoen.
- Opgemerkt wordt dat oplossingen op de korte termijn, eigenlijk oplossingen zijn om het systeem stabiel te maken, het vergroot niet de capaciteit van de leidingen in zijn algemeenheid. Je kan je dus afvragen of je van oplossingen kan spreken.
 - Er zijn vier maatregelen om op korte termijn een stelsel van drukriolering stabiel te maken:

1. 'Dotteren'

Een optie is om de leidingen te dotteren. Door het schoonmaken van de leidingen vergroot je de leidingen iets, waardoor het water weer beter kan doorstromen. Feitelijk breng je hiermee de diameter van de leidingen weer terug in de oude staat.

Als de pompen normaal functioneren dan heeft het water een bepaalde snelheid waarmee het water door de leiding stroomt. Op het moment dat er teveel water doorheen moet, dan werkt de pomp niet optimaal en stroomt het water minder snel door, waardoor er bezinksel achterblijft en op termijn dus de leiding vervuild. Op dit moment is niet inzichtelijk in welke leidingen dit het geval is.

- Qua kosten: de kosten hangen af van hoe groot de strengen zijn die je wil gaat dotteren. Het dotteren van een streng van 4 km, kost ongeveer €10.000 tot €15.000. Omdat er geen inzicht is voor welke leidingen dit een oplossing kan zijn, komen daar nog onderzoekskosten bij.

2. Opknippen van strengen

Een mogelijke oplossing op de korte termijn is het opknippen van strengen. Bij het opknippen van de strengen worden de strenger korter, dit betekent wel dat er meer gemaaltjes gebouwd moeten gaan worden en ook extra drukleiding gelegd moet worden. Het water moet immers via een andere leiding afgevoerd worden, anders komt het water alsnog in dezelfde leiding terug. Je moet wel goed nadenken over de vraag in hoeveel delen je een leiding wilt opknippen.

- Qua kosten: De kosten van het opknippen van de strengen zijn afhankelijk van het aantal delen waarin je een streng knipt, hoeveel extra gemaaltjes je moet bouwen (daar zijn verschillende varianten in mogelijk van een €100.000 tot €400.000). Voor het opknippen van de strengen is eerst een plan nodig en vervolgens een vergunning, dat neemt al met al een jaar tijd in beslag voor je aan de slag kan.

3. Slimmer maken van de systemen

Een deeloplossing kan zijn om de strenger slimmer te maken. Zorg ervoor dat de strengen onderling kunnen communiceren door middel van automatisering. Door de strenger slimmer te maken, vindt er onderling een betere afstemming plaats, waardoor er bij tijdelijke overbelasting een betere verdeling en afvoer van het afvalwater plaatsvindt.

4. Geen extra woningen meer

Als er geen nieuwe woningen meer bijkomen, dan komt er geen extra belasting op de riolering meer bij. De diameter van de buis is namelijk afgestemd op het aantal pompen dat aangesloten is op de buis. De buis begint smal en wordt steeds breder naar mate er meer pompen bij komen. Als je wilt uitbreiden in het buitengebied dan moet je de buizen dus ook groter maken. Als er geen huizen bij komen, dan hoeven de maatregelen alleen maar te zien op het stabiliseren van het huidige stelsel. Feitelijk is dit geen oplossing.

Oplossingen algemeen (breed):

1. Afvoer hemelwaterafvoer

Het is bekend dat er op diverse plekken nog steeds de hemelwaterafvoer is aangesloten op de riolering. Dit is niet meer toegestaan, maar gebeurt in de praktijk nog steeds. Het is niet inzichtelijk om hoeveel plekken het precies gaat. Het uitvoeren van onderzoek hiernaar is een gigantische klus, feitelijk moet je van iedere put nagaan hoe de situatie daar in elkaar steekt. Het doen van onderzoek kost gemiddeld €1.000 per dag voor 12 huizen.

Het afkoppelen van het hemelwater van het riool, gaat er voor zorgen dat het systeem weer stabiel wordt. Het betekent nog niet dat er nieuwe woningen op het riool kunnen worden aangesloten. Het zorgt er niet voor dat de capaciteit van het rioolstelsel vergroot wordt. De situatie verbetert dus wel, maar lost de onderliggende problematiek feitelijk niet op. Ook zonder hemelwater zit het stelsel al aan zijn max. Dit kan je af lezen aan de tijd die nodig is om het water uit de put weg te krijgen naar de zuivering. Als de tijd (te) lang duurt, dan zit er teveel water in het stelsel.

Vanuit het waterschap zijn er positieve ervaringen met het stimuleren van het afkoppelen in plaats van handhaving. Je kan er voor kiezen om situaties waarin het hemelwater nog steeds op het riool is aangesloten te handhaven, maar dat werkt vaak averechts. Juist stimulering door middel van bijvoorbeeld subsidiëring werkt beter. Er zijn voorbeelden bekend waarbij afkoppeling leidt tot een financiële tegemoetkoming die ingezet mag worden voor verbetering van een buurt/wijk.

Afkoppelen van het hemelwater betekent dat het water afgevoerd wordt naar de sloot. Het waterschap verwacht in zijn algemeenheid geen problemen. De sloten zijn daar al op gegraven, feitelijk worden de sloten op dit moment onderbenut.

2. Bufferen

Een mogelijke oplossing op korte termijn is bufferen. Sla het water tijdelijk op en laat het toe op het riool in de 'daluren'. Dit kan zeker een tijdelijke oplossing zijn, alleen is het niet meer zo dat er echt sprake is van 'daluren'. Het riool wordt steeds langer gebruikt, op de dag maar ook in de nacht. Het verval is daardoor niet meer zo groot. De ruimte die er is om buffers te lozen op het riool is daardoor maar beperkt.

3. Lokale voorzieningen

Het plaatsen van septic tank kan tijdelijk een oplossing bieden zodat er toch gebouwd kan worden. Voor het waterschap brengt dit nieuwe problemen met zich mee. Dit heeft met de waterkwaliteit. Het lozen van afvalwater op het watersysteem brengt vervuiling van het water met zich mee, zeker in kleine watergangen met weinig doorstroming. Dit geldt ook in het buitengebied, het leidt ook vaak tot problemen met de burens, die zitten niet te wachten op een 'vieze' watergang met alle problemen van dien. Lozing op de watergangen vraagt daarnaast om veel controle en overleg. In plaats van dit soort investeringen in lokale situaties ligt de oplossing voor het waterschap juist in een collectieve oplossing.

Het kan een oplossing zijn voor echt heel erg solistische woningen, maar daar geldt deze oplossing vaak al voor omdat er geen riolering ligt. Hiervoor heeft het waterschap een normenkader aan de hand waarvan toetsing plaatsvindt.

4. Maak bij oplossingen gebruik van bestaande infrastructuur

Maak bij oplossingen op de korte termijn, zoals het opknippen van strengen, gebruik van bestaande infrastructuur in de grond. Ook het waterschap heeft leidingen liggen, daar kan op 'aangeprikt' worden, dat is een vrij reële optie om te doen. Ook bij gedeeltelijke vervanging van leidingen kan gekeken worden of het mogelijk is om eerder op de leiding van het waterschap aan te sluiten.

Gespreksverslag tafel C: Welke juridische middelen en risico's heeft de gemeente?

Gespreksdeelnemers:

- Maarten Klink (*gespreksleider*)
- Ger Egas (*verslaglegging*)
- Peter de Putter, Sterk Consulting
- Lida Bode, gemeente Molenlanden
- Verder: inwoners en raadsleden in drie rondes (wisselende samenstelling)

Juridische mogelijkheden ten aanzien van de zorgplicht

Kern van de inleidende toelichting van dhr. de Putter: de gemeente is wettelijk verplicht om stedelijk afvalwater (huishoudelijk) op te vangen. Het gaat hierbij dus niet om hemelwater, grondwater of bedrijfswater. Dit staat in de zorgplicht. Het huishoudelijke, stedelijk afvalwater wordt afgevoerd via het drukriool. Op sommige drukriolen (6 van de 47) is de druk te hoog, dit komt omdat er hemelwater door wordt afgevoerd. Hier is het niet voor gemaakt. Er is jarenlang gedoogd op het lozen van hemelwater in het drukriool. Bij nieuwbouw is het dus een kwestie van er niet mee beginnen, maar op zoek gaan naar andere oplossingen.

Voor het aanpakken van de huidige problematiek zijn er een aantal juridische mogelijkheden:

1. Via een bijzondere verordening (de afkoppeling verordening) zou de gemeente af kunnen van het hemelwater in het drukriool. Er is geen sprake van een overgangsrecht. Degene die nu al lozen, kunnen dus niet blijven lozen.
2. 99% van de huizen in Nederland zijn aangesloten op een rioolnetwerk. Om aan de plicht van het opvangen van het huishoudelijk afvalwater te voldoen zijn er andere mogelijkheden voor de gemeente dan een rioolstelsel. Zo zou het gebruik van IBA's (individueel beheer water afval) een oplossing zijn. Een IBA is als het ware een septic tank waar water tijdelijk opgeslagen wordt om vervolgens eens in de zoveel tijd gelegeerd te worden.
3. Ook zou het hemelwater geloosd kunnen worden in het oppervlaktewater. Dit zou de gemeente moeten afstemmen met het waterschap. Het waterschap zou juridisch gezien moeilijk kunnen doen over het lozen in het oppervlakte water. Hier zouden ze hele goede redenen voor moeten hebben om het niet door te laten gaan.
4. Bij uiterste gevallen kan de gemeente zo ver gaan dat ze bij de provincie om ontheffing vragen van de zorgplicht.

Maatwerkvoorschrift

De gemeente is niet verplicht om bedrijfswater op te vangen. Handhaving vindt hier en daar plaats bij bedrijven die op het drukriool lozen. Via een zogenaamd maatwerkvoorschrift kan de gemeente eisen stellen aan bedrijven ten aanzien van het dumpen van afvalwater. Denk bijvoorbeeld aan: de kwaliteit, wanneer je het loost (bijvoorbeeld 's nachts) en hoeveel je loost. Hiermee kan voorkomen worden dat een bedrijf teveel afvalwater in één keer dumpt, wat tot overbelasting leidt. Ook agrarische bedrijven vallen hieronder.

Je kan op elk moment bedrijven die zelf veel water lozen (zoals de melkfabriek) eisen om daarmee te stoppen. De gemeente is niet verplicht een oplossing te bedenken of te betalen voor de ondernemer.

Gelijkheidsbeginsel

De gemeente is niet één groot afnamegebied. Er moet per gebied gekeken worden naar de urgentie van de situatie. De verordening moet dus geografisch bepaald worden. Is hier dan sprake van discriminatie, aangezien je het ene gebied aanpakt en het andere gebied niet? Zolang je het goed kunt onderbouwen en motiveren, is het juridisch mogelijk. Dat is de hoofdboodschap van dhr. de Putter: alles kan juridisch aangepakt worden, alleen moet uitgelegd worden wáárom het gebeurt.

Is het dan bijvoorbeeld ook mogelijk om bij 1 of 2 huizen alsnog hemelwater door het drukriool te laten spoelen (zou goed zijn voor het riool)? Ook dit is juridisch mogelijk, mits goed onderbouwd.

Belangrijkste punten op een rij:

- Juridisch is alles mogelijk!
- De motivatie is het allerbelangrijkst.
- Gemeente heeft een zorgplicht om huishoudelijk afvalwater te lozen.
- Afkoppelverordening waarschijnlijk heilzaam (moet goed gecommuniceerd worden).
- Alternatieve sanitatie kan een oplossing zijn (IBA).
- Aan afvalwater van bedrijven (ook agrarische bedrijven) en de afvoer daarvan kan gemakkelijk eisen worden gesteld (type afvalwater, moment van lozing, hoeveelheid, etc.).

Gespreksverslag tafel D: Hoe groot is de urgentie om nu in te grijpen? Is er nu overbelasting van het riool? En welke andere toekomstige problemen zijn te verwachten?

Gespreksdeelnemers:

- Ruud van Rijn (*gespreksleider*)
- Gerda de Jager (*verslag*)
- Rogier van Alphen, Sweco
- Verder: inwoners en raadsleden in drie rondes (wisselende samenstelling)

Welke verschillende soorten riolering zijn er?

Eerst wordt het verschil uitgelegd tussen vrij vervalriolering (in de kernen) en druk- of vacuümriolering (in de linten).

- Bij vrij vervalriolering stroomt het water naar een lager punt en zo naar de zuivering. Voorheen was de overlast eens in de paar jaar, de laatste jaren is dit verschillende keren per jaar.
- Bij drukriolering gaan pompen het water automatisch wegpompen als het water in de put een bepaalde hoogte heeft bereikt.
- Bij vacuümriolering wordt het water weggezogen als het water in de put een bepaalde hoogte heeft bereikt (vliegtuigstelsel).

Wat zijn de problemen?

In het geval van de Julianastraat in Oud-Alblas gaat het om vrij vervalriolering en laag gelegen huizen waar bij hoosbuien het rioolwater de huizen inloopt. Verder heeft men daar regelmatig last van stank. Als de sloot hoger is dan de drempel van de overstort dan stroomt het slootwater het riool in en zo de huizen in. De gemeente heeft niets te zeggen over het peil in de sloten. Daar gaat het waterschap over.

Het grootste probleem in de linten (in het buitengebied) is dat de afvoer van hemelwater is aangesloten op de riolering. Het is een grote en lastige puzzel om dit in kaart te brengen, omdat dit veelal op eigen grond (en onder de grond) is gebeurd. In de jaren '80 en '90 zelfs met toestemming/op voorstel van gemeente.

Wat zijn mogelijke oplossingen?

- Een oplossing kan zijn het installeren van een slim systeem bij de drukriolering. Nu treden bij een bepaalde hoogte van het water in de putten de pompen automatisch tegelijk in werking, waardoor de pompen elkaar tegenwerken en er nauwelijks (alleen aan het begin van de streng) water wordt weggepompt. Met een slim systeem wordt bepaald welke pomp mag pompen. In circa 4 minuten wordt dan een put geleegd, waarna een andere pomp mag pompen (efficiency). Bij het huidige systeem staan pompen soms 4 uur te draaien (enorme energieversteking).
 - Een slim systeem voor vacuüm riolering ligt ingewikkelder en is kostbaarder. En dat zijn nu juist die gebieden die nu rood zijn gekleurd.
- Ook kan er worden gedacht aan het verhogen van het percentage water wat in de put mag staan voordat een pomp in werking treedt. Hierdoor vergroot je de bufferruimte. Maar uiteindelijk zal toch al het water moeten worden afgevoerd. Maar een grote buffer bij b.v. een dagopvang kan helpen. Dan kun je gefaseerd afvoeren. Maar dat afvoeren moet wel in de totale afvoercapaciteit passen.
- Grotere rioolbuizen bieden geen oplossing. Uiteindelijk komt het toch allemaal bij elkaar om door een gemaal/zuivering verwerkt te worden.
- Een oplossingsvoorstel is om te beginnen met het onderzoeken van één streng waar drukriolering is. Gegevens die hiervoor nodig zijn, zijn waarschijnlijk bekend bij onderzoeksbureau Kennis van Pompen. Duidelijk moet zijn hoeveel capaciteit in één streng nu wordt gebruikt en hoeveel ruimte er nog is. Daarna kan worden berekend hoeveel extra capaciteit en slim systeem kan opleveren. Ook moet berekend worden of een streng te lang is. Een tussengemaal kan misschien een oplossing zijn.

Hoeveel mensen krijgen nee op hun voorstel vanwege de riolering?

- Een restaurant in Oud-Alblas mag geen appartementen bouwen, terwijl er vroeger wel feesten gehouden werden met grote rioolbelasting. Misschien had het restaurant een overstort op de Graafstroom?
- Boerderijen splitsen naar 2 tot 6 woningen. Er zijn veel erfgenamen van boerderijen die de kosten niet alleen kunnen dragen, maar wel met een broer of zus door de woning te splitsen.
- Een ontwikkelaar mag een bestaand pand in Ottoland niet ombouwen naar woningen i.v.m. overbelasting riolering. Terwijl vroeger al het personeel douchte op het werk. Er zal dus niet extra water gebruikt worden ten opzichte van die situatie.

Welke vragen zijn aan tafel gesteld?

1. (Waar) is het legaal om hemelwater te lozen via de riolering?

Antwoord:

De mechanische riolering is aangelegd om het afvalwater af te voeren en niet het hemelwater. Tijdens de aanleg van de systemen en ook in de afgelopen 40 jaar zijn hemelwateraansluitingen toch aangesloten. Legaal of illegaal is een te zware term, maar het systeem kan het regenwater inclusief het afvalwater zeer moeilijk verwerken en daarom hoort het er niet op.

Hemelwater kan worden geweerd door een 'afkoppelverordening' (met gebiedsaanwijzingsbesluit) vast te stellen. Zeker 40 gemeenten in Nederland werken al met zo'n verordening (formeel: verordening afvoer hemel- en grondwater). Met zo'n verordening wijs je concreet gebieden aan waar de afkoppelplicht geldt. Je kan niet de gehele gemeente aanwijzen.

2. Er zijn in de linten wel wat huizen bijgebouwd, maar het aantal bewoners per huis is afgenomen. Dan kan het probleem toch niet zo groot zijn?

Antwoord:

In sommige strengen wordt best veel bijgebouwd en dit geeft opgeteld wel een behoorlijke hoeveelheid extra afvalwater. Met bijbouwen bedoelen we niet dat het gebied wordt verdicht, maar veelal dat bestaande functie, zoals agrarische bedrijven, worden beëindigd en worden omgezet naar woningbouw. Ook gaat het hier om woningsplitsing van cultuurhistorisch waardevolle panden die worden gesplitst. Zo is in de loop van de tijd in bepaalde gebieden de hoeveelheid afvalwater toegenomen en daarmee de druk op de riolering.

3. Wat zijn de kosten van energie en onderhoud van het huidige systeem?

Antwoord:

In 2022 staat er een budget van € 196.000 voor het stroomverbruik. In 2021 was er een overschrijding van € 25.000 op het beschikbare budget van € 178.000. Daarnaast is er € 185.000 voor onderhoud aan de drukriolering en € 53.000 voor de vacuümriolering. Ook deze budgetten zijn in 2021 met respectievelijk € 74.000 en € 12.000 overschreden.

4. Welke energiebesparing kan een slim systeem opleveren?

Antwoord:

Als de pompen goed op elkaar afgestemd zijn, dan draaien deze optimaal en verpompen ze meer water in een kortere tijd. Het is nu nog niet aan te geven hoeveel energiebesparing dit oplevert, maar de verwachting is dat dit fors is (20-30%)

5. Hoe is bepaald dat systeem nu aan eindcapaciteit zit? Liggen daar berekeningen onder?

Antwoord:

Het bedrijf Kennis van Pompen (gesprekstafel A) heeft een berekening gemaakt van de bestaande situatie en heeft daarbij alleen rekening gehouden met het verpompen van afvalwater, dus niet met de afvoer van regenwater. Deze berekening geeft aan dat diverse strengen aan de maximale capaciteit zitten. Als hier dan nog hemelwater bijkomt, dan worden strengen echt overbelast.

6. Hoe snel kan een slim systeem op een streng gerealiseerd worden?

Antwoord:

Er zal getest gaan worden met één streng om te bepalen of de werking zo wordt als er verwacht wordt. Mocht dit positief uitvallen, dan kan dit op meerdere locaties worden toegepast. Of dit snel uitgevoerd kan worden is de vraag. De krapte op de arbeidsmarkt en het leveren van apparatuur (chips en printplaatjes) gaat er voor zorgen dat dit waarschijnlijk niet snel uitgevoerd kan worden.

7. Is het smart systeem toe te passen bij vacuümriolering?

Antwoord:

Nee, dit is niet toe te passen zoals bij de drukriolering. In vacuümpotten zit geen stroom, zodat deze onderling dus niet kunnen communiceren.

Conclusies aan gesprekstafel D:

- Eerst moet hemelwaterafvoer in kaart gebracht worden.
- Begin met 1 streng goed te inventariseren.
- Maak keuzes welk bouwplan er voorrang krijgt totdat het probleem is opgelost.

Bijlage: Whiteboard-vellen van de vier gesprekstafels

Tafel A: In hoeverre is er sprake van overbelasting van het riool in de lintbebouwing?

In hoeverre is er sprake van Overbelasting van het riool?

* Bij Regen → ja!

* Bij droog weer → Misschien nu nog geen overlast en klachten van inwoners, maar grens van systeem is bijna bereikt. Dus ja: in (nabije) toekomst problemen.

* Per kern verschilt oorzaak + oplossing

- Diameter

- Lengte van de slang

- Mate van gebruik

- Slijtage

- Bufferen

- 's nachts pompen

- Regenwater scheiden

- ↑ capaciteit leiding + granaal (kustbaan + waterschap)

AFWEGING voor raad: doorbouwen en klachten accepteren

of
Rioleringssysteem aanpassen en probleemloos doorbouwen.

Tafel B: Welke technische oplossingsrichtingen zijn er op korte en lange termijn?

Technische oplossingen (korte & lange termijn)

2 verschillende systemen

— drukriolering

mogelijke oplossingen:

1. Strengen knippen
2. reinigen leidingen

korte termijn

4. Strengen 'slimmer' maken
m.b.v. automatisering

— vacuumriolering

mogelijke oplossingen:

1. ombouwen naar drukriolering (€€€)

verder geen

oplossingen die voor ~~verder~~ verder systemen gelden

1. afkoppelen regenwater korte termijn
alleen voor druksystemen

↳ handhaving vs. positieve stimulering

2. vervangen lange termijn (afgeschreven 2040 - 2045)

3. bufferputten toevoegen lokaal korte termijn

geen wenselijke oplossingen

— (in gebieden waar riool ligt) lokale oplossingen: septic tanks etc.

Tafel C: Welke juridische middelen en risico's heeft de gemeente?

- Juridisch is alles mogelijk!
 - Vooral de motivering is belangrijk. Wel goed communiceren!
 - Afhoppelverordening waarschijnlijk heilzaam.
 - Alternatieve sanitatie kan ook een oplossing zijn (IBA's)
 - Gemeente heeft een zorgplicht om afvalwater te lozen.
 - Aan afvalwater van bedrijven (ook agrarische bedrijven) en de afvoer daarvan kunnen goed eisen worden gesteld (type afvalwater, moment van lozing, hoeveelheid, etc.).
- Nabranden:
- Afkoppelen van regenwater → is dit ook mogelijk bij woningen aan dijken? (graatdyk, Brandwagse dyk etc.)

Tafel D: Hoe groot is de urgentie om nu in te grijpen? Is er nu overbelasting van het riool? En welke andere toekomstige problemen zijn te verwachten?

